

Fa

L I M. SK

Sabinovská 87
080 03 Prešov

Vec: Návrh na

Bratislava 15. 6. 2002

ERB OBCE NEPORADZA (RS)

Vznik osady *Neporadza* sa predpokladá v 11. alebo 12. storočí, keď ju založili služobníci (*servienti*) kráľovského hradu Gemer.¹ Tak slovenská ako aj maďarská odborná literatúra sa zhoduje v názore, že pôvodné osídlenie tejto gemerskej dediny bolo slovanské (slovenské). V jej pomenovaní sa prejavuje motív slova *neporadiť*, *neporadený*. Variant *Naprágy* je neskorším prispôbením sa slovenského názvu prirodzenej výslovnosti v maďarskom jazyku.² Stalo sa tak najskôr niekedy po tatárskom vpáde (1241/1242), keď sa sem prisťahovali noví, maďarskí obyvatelia.³

Prvá písomná zmienka o osade *Neporadza* (*Neproada*) pochádza z roku 1254 a týka sa majetkovej výmeny, na základe ktorej sa sem dostali ako noví feudálni vlastníci bratia *Elke* a *Muhul* pochádzajúci z Boršodskej stolice.⁴ Oni sa zároveň považujú za zakladateľov rodu, ktorý si od názvu *Neporadze* odvodil svoj prídomok *Naprágyi* – *Neporadzky*.⁵ *Neporadz*kovci patrili v Uhorsku k strednej šľachte.

¹ ILA, B.: Gömör megye. III. Budapest, MTA 1946, s. 121 (Chybná paginácia ako 211!). Služobníci alebo *servienti* (*servientes*) boli osobne slobodní ľudia, podliehajúci iba kráľovi. Z tejto sociálnej vrstvy vzniklo v priebehu 12. a 13. storočia zemianstvo.

² Maďarčina preberala slovenské *-dz-* bežne ako *-gy-*. Porovnaj k tomu *Prievidza* – *Privigye*, *Pokoradz* – *Pokorágy* atď.

³ ILA, B.: c. d., s. 121.

⁴ Prvá písomná správa o *Neporadzi* viažuca sa k roku 1254 sa zachovala v listinách z roku 1364 a 1399. Názov zeme *Neporadza* (*terra Naprad*) je o čosi starší, pochádza z roku 1232. GYÓRFFY, Gy.: *Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza*. II. Budapest, Akadémiai kiadó 1987, s. 528.

⁵ ILA, B.: c. d., s. 121 – 122.

Najvýznamnejšie postavenie z nich dosiahol Demeter (*1559 – † 1619), ktorý sa dal na duchovnú dráhu a postupne získal až hodnosť kaločského arcibiskupa.⁶

Počas 16. storočia pôvodne poddanská dedina Neporadza v dôsledku hospodársko-sociálneho úpadku sedliakov, ich premeny na želiarov a početného nárastu zemanov nadobudla kuriálny charakter – stala sa dedinou so šľachtickým obyvateľstvom. A takou bola ešte aj koncom 18. storočia.⁷ Okrem už spomínaných Neporadzských tu mali svoje majetky aj členovia ich príbuzných rodov Somárovci (*Szamár*), Törökovci (*Török*) a Tarovci (*Tar*). Ostatní neporadzskí zemanovia patrili k tzv. kurialistom (obývali iba zemiansku kúriu), jednousadlostným (vlastnili iba jednu usadlosť) a armálistom (mali iba erbovú listinu).⁸

Vzhľadom k spomínanému kuriálnemu rázu Neporadze nemala dedina v 16. až 18. storočí de jure klasický obecný charakter. Miestni zemanovia si svoje súkromné veci vybavovali v rámci vlastných rodových štruktúr a „úradné“ záležitosti na samosprávnych orgánoch Gemerskej stolice. Potreba vystupovať spoločne, teda aj ako obecná pospolitosť, vznikla pre nich až v meniacich sa spoločensko-politických podmienkach od prelomu 18. a 19. storočia.

Jedným z vonkajších prejavov takto sformovanej obce bolo obecné pečatidlo. Neporadzania si ho dali vyhotoviť v prvej polovici, ba možno už začiatkom 19. storočia a umiestnili na ňom aj svoj novovytvorený spoločný znak. Toto pečatidlo sa zachovalo až do súčasnosti. Je vyrobené celé z mosadze, dlhé 57 mm a jeho oválna matrica má rozmery 22 x 27 mm.⁹ Po obvode sa nachádza vyrytý majuskulný kruhopis

N · NAPRGY (!) HELSEG ·

V strede pečatného poľa stojí na tyči ozdobenej girlandou šabl'ou ozbrojený dvojchvostý lev.¹⁰

Tento znak je ako heraldický motív bezchybný a spĺňa aj všetky súčasné požiadavky na obnovenie ako plnohodnotný erb. Žiada sa však ešte objasniť jeho pôvod.

S prihliadnutím na celé spektrum slovenských mestských a obecných erbov je evidentné, že popísaný historický znak Neporadze patrí do skupiny znakov niekdajších kuriálnych dedín. Z jeho klasickej heraldickej povahy ďalej vyplýva, že prinajmenšom motivačne korení v rodovom erbe niektorého z miestnych feudálnych spoluvlastníkov. Logicky ako prví by tu mali prichádzať do úvahy Neporadzkovci (Naprágyiovcia). V ich erbe sa však nenachádza lev, ale z otvorenej koruny vyrastajúca prostovlasá nahá panna, v pravej ruke s kordom, na hrote s hviezdičkou.¹¹ Podobu erbu Neporadze teda musel ovplyvniť iný zemepanský rod.

⁶ NOVÁK, J.: Rodové erby na Slovensku. I. Martin, Osveta 1980, s. 178 – 179.

⁷ ILA, B.: c. d., s. 121 – 122.

⁸ Tamže, s. 122.

⁹ Gemersko-malohontské múzeum, Rimavská Sobota, Zbierka pečatidiel – Sfg. III/52 (inv. č. 2521).

¹⁰ Popis pečatidla publikoval po prvýkrát už pred 35 rokmi NOVÁK, J.: Slovenské mestské a obecné erby. Bratislava, SAS 1967, s. 200 a druhýkrát potom ten istý v c. d., 1972, s. 265. V názve obce urobil kovorytec chybu, vynechal písmeno A. Prvá litera N je pravdepodobne skratkou slova *nemes*, *nemesi* (šľachtic, šľachtický) v tom zmysle ako sú názvy obcí Zemianske Kostol'any, Zemianska Kotešová a pod.

¹¹ NOVÁK, J.: c. d., 1980, s. 179. Farebnú zostavu tohoto erbu autor nepozná.

Zo známych erbov gemerskej šľachty sa v tomto smere ako najpríhodnejší javí erb sendreiských Törökövcov. Tento rod vlastnil majetky v mnohých gemerských dedinách, podľa všetkého aj v Neporadzi. Pôvodný erb, ktorý ešte aj v 19. a 20. storočí používala šľachtická vetva Törökövcov, obsahuje v modrom štíte na zelenej pažiti leva s kordom v pravej a hlavou Turka v ľavej labe.¹² A tak je veľmi pravdepodobné, že to boli práve Törökövci, ktorých vplyv zavážil pri stvárnení obecného erbu Neporadze.

Bez ohľadu na to, či nový neporadzský erb vychádzal z erbu Törökövcov, alebo z iného rodového erbu, nemohol byť so svojím východiskovým vzorom celkom totožný. To heraldika jednoducho nepripúšťa. Preto aj v tomto prípade museli byť zvolené určité odlišnosti. Ak by sme mali zostať pri uvedenom predpoklade o vzťahu medzi erbom Neporadze a erbom Törökövcov, potom takéto rozdiely spočívajú v nahradení zelenej pažite tyčou ozdobenou girlandou, zmene kordu na šablú a vynechaním hlavy Turka. K tomu môže pristúpiť navyše ešte obmena farieb.

Na základe predchádzajúcej analýzy možno napokon zhrnúť, že historický erb Neporadze vyjadruje jej niekdajší kuriálny charakter, vychádza pritom z rodového erbu niektorého z tunajších zemepánov (Törökövcov?) a jeho farebná podoba by s prihliadnutím na zásady a zvyklosti heraldickej tvorby mala byť nasledovná:

V modrom štíte na striebornej tyči, ozdobenej striebornou girlandou, zlatý dvojchvostý lev, ozbrojený striebornou šablou v pravej labe.

V nadväznosti na navrhnuté usporiadanie heraldických tinktúr by potom mali obecné farby tvoriť spolu žltobielo-modrú trikolóru. Z nej bude podľa ustálených vexilologických zásad zostavená aj vlajka Neporadze.

Som presvedčený, že navrhovaný erb Neporadze má nádej na odborné schválenie a oficiálne prijatie ako aj verejné rozšírenie a získanie si obľuby a rešpektu u neporadzského obyvateľstva. Obsahuje totiž znamenie, ktoré priamo vychádza z približne 200-ročnej histórie obce a nepriamo poukazuje na jej minulosť ešte o niekoľko storočí ďalej. Je teda svojím spôsobom odkazom predchádzajúcich generácii tunajších obyvateľov pre ich dnešných ale aj nasledujúcich potomkov.

Prof. PhDr. Leon Sokolovský, CSc.

¹² FORGON, M.: Gömör-Kishont vármegye nemes családai. II. Kolozsvárt 1909, s.323.